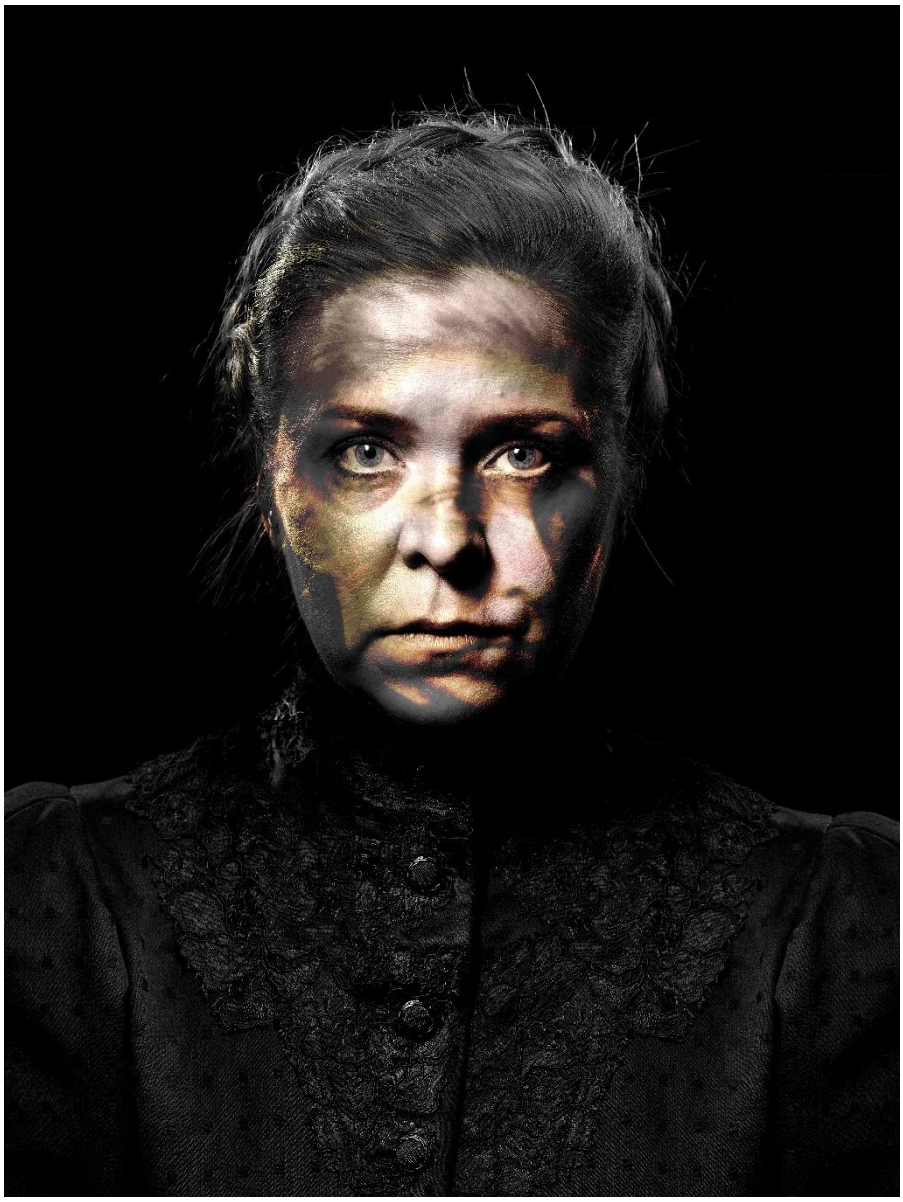

Hella Wuolijoki

NISKAVUOREN HETA

Oheismateriaali

TAMPEREEN TEATTERI

Hella Wuolijoki

Niskavuoren Heta

Ensi-ilta 30.1.2020 Frenckell-näyttämöllä

Oheismateriaalin valmistus:

Eeva Humalamäki	Linnainmaan koulu, äidinkieli, ilmaisutaito
Paula Jalo	Nokian lukio, äidinkieli ja kirjallisuus, historia, teatteri-ilmaisu
Mika Kiiskinen	Tredu, hyvinvointiala, äidinkieli
Virpi Matala	Tampereen kansainvälinen koulu, suomi vieraana kielenä
Soile Mäkisalo	Tampereen lyseon lukio, äidinkieli ja kirjallisuus
Eija Piikkilä	lehtori, terveysyksikkö TAMK
Sari Ruokonen	Tredu, sosiaali- ja terveysala
Marjo Vuori	Nokian lukio, uskonto, psykologia, filosofia
Taina Vähämäki	Juhannuskylän koulu, äidinkieli ja kirjallisuus

Mihin tarkoitukseen oheismateriaali on tehty?
Oheismateriaalin tavoitteena on syventää esityksen katsomiskokemusta ja herättää ajatuksia ja keskustelua teatterielämyksestä. Tehtäviä voi käyttää ennen ja jälkeen teatteriesityksen. Materiaali soveltuu esimerkiksi yläkoulun, ammattiopiston ja lukion opiskelijoille. Aineistoa voi soveltaa tehtäessä opintoihin opintosuorituksia.

Miten materiaalia käytetään?
Voitte vapaasti valita teitä kiinnostavat alueet ja käsitellä niitä joko ohjeen mukaan tai haluamallanne tavalla: pari- ja ryhmätöinä, keskusteluina, kirjallisina tehtävinä tai draamatehtävinä.

Voitte tutustua myös muiden näytelmien materiaaleihin sekä teatterietikettiin. Oheismateriaaleissa on erilaisiin tilanteisiin sopivia draamatehtäviä sekä materiaalia teatteriesityksistä yleensä.
http://www.tampereenteatteri.fi/fi/yleisotyo/opettajille/
http://www.tampereenteatteri.fi/fi/yleisotyo/teatterietiketti/

Kuvat: Heikki Järvinen, Tampereen Teatteri

Antoisaa teatterielämystä!

SISÄLLYSLUETTELO

I	**NISKAVUOREN HETA: perustietoa**	**4**
II	**Ennakkotehtäviä**	**7**
III	**Lukutaito- ja kirjoitustaidontehtäviä**	**8**
IV	**Luovan kirjoittamisen tehtäviä**	**9**
V	**Historian, yhteiskuntatiedon ja tiedonhaun tehtäviä**	**10**
VI	**Analyysi- ja tulkintatehtäviä (lukion lukutaidon koe, osa II)**	**12**
VII	**Toiminnallisia tehtäviä**	**13**
VIII	**Syventäviä tehtäviä näytelmän teemoista**	**17**
IX	**Teatterietiketti**	**21**

I Niskavuoren Heta: perustietoa

Ohjaus **Liisa Mustonen**
Lavastussuunnittelu **Mikko Saastamoinen**
Pukusuunnittelu **Mari Pajula**
Valosuunnittelu **Tiiti Hynninen**
Äänisuunnittelu **Maura Korhonen**
Koreografi **Nina Mamia**
Kampausten ja maskien suunnittelu **Kirsi Rintala**

Niskavuoren Heta on kertomus ihmisistä, jotka kamppailevat itsensä rakastamisen kanssa. Se on kertomus naisesta, joka hylättiin ja häpäistiin. Se on kertomus naisesta, joka ei kykene anteeksiantoon. Rangaistessaan itseään hän hylkää läheisensä.

Teos on intensiivinen ja säkenöivä, uuden sukupolven jopa poliittiseksi nouseva kannanotto ihmisen ikiaikaisesta mielentilasta ja itsekeskeisyydestä. Viime vuosisadan alkupuolelle sijoittuvan tarinan kehykset, kuten Hetaa ohjaava riittämättömyys, ovat monille edelleen tutut.

Hella Wuolijoen klassikkoteos on tuuletettu, tuotu uudella tavalla näyttämölle, unohtamatta sen kipeitä teemoja ja taitavaa kerrontaa.

Henkilöt:

Heta **Eeva Hakulinen**
Akusti **Teijo Eloranta**
Santeri **Ville Majamaa**
Siipirikko, Aliina **Cécile Orblin**
Juhani, Vallesmanni **Tom Lindholm**
Mari ja muita emäntiä **Aliisa Pulkkinen**
Loviisa ja muita emäntiä **Ritva Jalonen**
Jaakko, Roope, kylän miehiä **Antti Tiensuu**

Hella Wuolijoki

Hella Wuolijoki syntyi 22.6.1886 Virossa asianajajaperheeseen. Hänen nimensä oli alun perin Ella Murrik. Hän opiskeli Helsingissä kansanrunoutta, historiaa ja venäjän kieltä silloisessa Keisarillisessa Aleksanterin (nykyisessä Helsingin) yliopistossa vuosina 1904-1908. Wuolijoki oli ensimmäinen virolainen nainen, joka suoritti siellä yliopistotutkinnon. Hän oli naimisissa opiskelutoverinsa Sulo Wuolijoen kanssa vuodet 1908-1923. Heillä oli yksi tytär, Vappu. Hella Wuolijoen tyttärenpojasta Erkki Tuomiojasta tuli poliitikko ja kirjailija.

Wuolijoen kirjallinen tuotanto on laaja. Osa on julkaistu poliittisista syistä salanimillä Juhani Tervapää ja Felix Tuli. Lukuisia hänen kirjoittamiaan näytelmiä on myös filmattu, kuten Niskavuori-sarja, osin useampaankin kertaan. Niskavuoren esikuvana toimi Vuolijoen kartano Hauholla. Wuolijoen kirjoittamat näytelmät ovat saaneet jatkuvasti uusia tulkintoja suomalaisissa teattereissa. Lisäksi Wuolijoki kirjoitti kuunnelmia, romaaneja ja muistelmateoksia. Hänen teoksissaan on kuvattu usein vahvoja ja aktiivisia naisia.

Wuolijoella oli paljon kansainvälisiä yhteyksiä. Herra Puntila ja hänen renkinsä Matti on kirjoitettu yhdessä Bertolt Brechtin kanssa. Monia hänen näytelmistään on käännetty ja esitetty myös Suomen ulkopuolella. Juurakon Hulda on filmattu Hollywoodissa vuonna 1947 nimellä Farmers´Daughter, mistä naispääosan esittäjä sai Oscarin.

Hella Wuolijoella oli mittava ura myös liikenaisena ja poliitikkona. Liikenaisena hän loi mittavan omaisuuden erityisesti puutavarakaupoilla. Wuolijoki piti itseään sosialistina ja vasemmistolaisena. Tämän ajatusmaailman hän oli omaksunut jo nuorena opiskelijana 1905 suurlakon jälkeen. Hän piti poliittista salonkia 1918-1920, missä vieraili runsaasti aikakauden taiteilijoita ja poliittisia vieraita. Hän oli vuosia keskusrikospoliisin valvonnassa ja häntä epäiltiin sekä Britannian että Neuvostoliiton agentiksi.

Hella Wuolijoki toimi rauhanneuvottelijana talvisodassa. Jatkosodan aikana 1943 hänet tuomittiin maanpetoksesta ja häntä uhkasi jopa kuolemantuomio. Vankilassa hän oli vuodet 1943-1944. Vuosina 1946-48 hän toimi SKDL:n kansanedustajana. Kiisteltynä Yleisradion pääjohtajana hän toimi 1945-1949, jolloin hän uudisti huomattavasti radion tarjontaa. Hän lisäsi radioon taiteellisesti korkeatasoista ohjelmaa muun muassa perustamalla Radioteatterin. Hän toi myös päivänpoliittiset ja kantaa ottavat ohjelmat radioon sekä perusti ruotsinkielisen toimituksen.

Vuonna 1952 Hella Wuolijoki sai Pro Finlandia -mitalin, joka myönnetään ansioista Suomen kirjallisuuden ja taiteen edistämiseksi.

Hella Wuolijoki kuoli vuonna 1954 Helsingissä 67-vuotiaana.

Lähteet:

Helsingin yliopisto, 375 humanistia https://375humanistia.helsinki.fi/humanistit/hella-wuolijoki
Holm: Monikasvoinen Hella Vuolijoki: https://www.helmet.fi/fi-FI/Tapahtumat_ja_vinkit/Vinkit/Monikasvoinen_Hella_Wuolijoki(247)

Niskavuoren suku

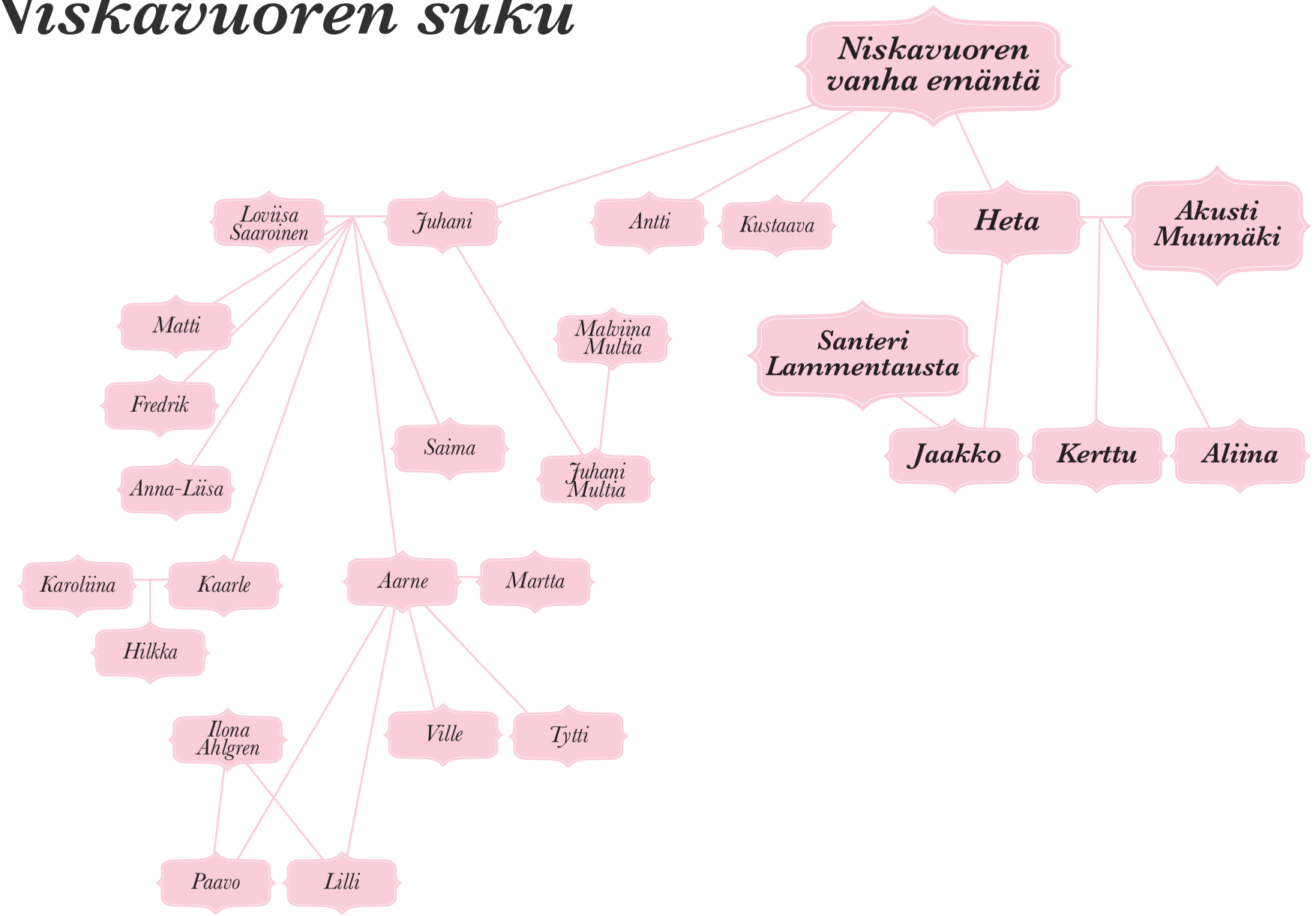

Sukupuu mukaellen kirjasta:
Hella Wuolijoki: Niskavuoren tarina (Otava 1995)

II Ennakkotehtäviä

Anna ennen teatteriesitystä oppilaille tarkkailutehtäviä pienissä ryhmissä tai esimerkiksi riveittäin. Kun oppilaat tarkkailevat yhtä suppeata osa-aluetta, havainnoivat he tarkemmin ja huomaavat pieniäkin yksityiskohtia. Tarkkailutehtävät voi purkaa luokassa kaikkien kuullen teatteriesityksen jälkeen.

1. Keskity puvustuksen tarkkailuun. Mitä asut kertovat ajasta, sosiaalisesta asemasta, varallisuudesta jne.? Millaisia yksityiskohtia puvustuksessa havaitset? Kuinka usein vaatteet vaihtuvat? Mistä se mahdollisesti kertoo?

2. Tarkkaile lavastusta. Mitä lavasteista voit päätellä aikakaudesta, paikasta, henkilöiden tilanteesta jne.? Tarkkaile lavasteiden muutoksia ja pieniäkin yksityiskohtia. Onko lavastus pelkistetty, yksityiskohtainen vai miten luonnehtisit sitä?

3. Tarkkaile esityksessä käytettävää musiikkia. Mitä musiikilla pyritään kertomaan? Millaisiin tunnetiloihin musiikki liittyy? Millaisia tunteita se sinussa herättää?

4. Tarkkaile äänitehosteita (muita kuin musiikki). Mitä äänitehosteita huomaat? Millaisissa tilanteissa äänitehosteita käytetään? Mihin äänitehosteilla pyritään ja millaisia tunnetiloja niillä pyritään luomaan?

5. Tarkkaile näytelmässä käytettävää valaistusta. Miten ja millaisia valoja käytetään, mihin pyritään?

6. Tarkkaile näytelmässä käytettävää kieltä. Puhuvatko kaikki henkilöt samanlaista kieltä? Mitä eroja havaitset? Miksi kaikki eivät puhu samanlaista kieltä? Tee yksityiskohtaisia havaintoja ja paina mieleesi esimerkkejä.

7. a) Valitse listasta jokin näytelmän henkilön nimi, etsi tai piirrä nimeen sopiva kuva ja kirjoita lyhyt kuvaus henkilöstä nimen herättämien mielikuvien perusteella.

   Heta, Akusti, Siipirikko, Santeri, Aliina, Jaakko, Loviisa, Iita, Kustaava

   b) Näytelmän katsomisen jälkeen: Vastasiko kuvauksesi näytelmän hahmoa? Vertaile omaa kuvaustasi ja näytelmän hahmoa.

III Lukutaito- ja kirjoitustaidontehtäviä

1. Ohjaaja Liisa Mustonen nostaa yhdeksi näytelmän keskeiseksi teemaksi armon.

   Pohdi, miten *armo, armottomuus* ja *armahtaminen* näkyvät Hetan elämässä suhteessa häneen itseensä ja hänen läheisiinsä? Miten armo, armottomuus ja armahtaminen näkyvät Hetan toiminnassa ja hänen elämäntarinansa käänteissä?

2. Kirjoita teksti, jossa kuvailet, millaisena henkilönä Heta näkee itsensä ja millaisena muut ihmiset hänet kokevat. Muuttuuko Hetan käsitys itsestään näytelmän aikana? Entä toisten ihmisten käsitys Hetasta?

3. 1900-luvun alussa Suomessa naisen yhteiskunnallinen asema oli vielä heikko, vaikka äänioikeus olikin saatu jo 1906. Mies oli kuitenkin yhteiskunnassa ja perheessä vahvempi. Millainen asetelma Hetan ja Akustin perheessä vallitsee?

4. Pohdi Hetan ja Akustin suhdetta parisuhteen dynamiikan ja yhteiskunnallisen vallan sekä statuksen näkökulmasta.

5. Pohdi Hetan ja hänen perheenjäsentensä välisiä suhteita sekä analysoi syitä, miksi perheen sisäiset suhteet ovat näytelmässä esitetyn kaltaisia.

6. Pohdi, millaisia merkityksiä Siipirikon nimellä on.

7. Kirjoita perheen merkityksestä Hetalle. Onko perhe Hetalle tärkeä? Miten se näkyy? Ketkä ovat Hetan perhe ja miksi? Keitä Heta puolustaa, ja keihin hän vertaa itseään?

8. Niskavuoren Heta -näytelmä ajoittuu Suomen sisällissodan kynnykselle. Millä tavoin sodan tematiikan voi nähdä Hetan sisäisessä kamppailussa?

9. Pohdi ulkopuolisuuden tematiikkaa näytelmässä. Voit valita näkökulmaksi Hetan ulkopuolisuuden suhteessa yhteisöön tai suhteessa perheeseen.

10. Pohdi Hetan tarinaa ja kohtaloa (esimerkiksi raskaus ennen avioliittoa, isyydestä valehteleminen, rakkaus ja rakkaudettomuus, taloudellisen ja sosiaalisen aseman muutos, materian merkitys) nykypäivän ihmisen näkökulmasta.
    a) Olisiko Hetan kaltainen nykynainen millään tavalla erikoinen tai epänaisellinen? Ovatko Hetan arvot ja valinnat ristiriidassa nykyarvojen kanssa?
    b) Kuka tai millainen on nykyajan Heta?

IV Luovan kirjoittamisen tehtäviä

1. Niskavuoren Hetalle oli tärkeää, että kulissit ovat kunnossa.

Pohjustus
a) Selvittäkää, mitä sana ”kulissi” tarkoittaa, kun sanaa käytetään kuvaannollisesti.
b) Keskustelkaa siitä, miten ja miksi jotkut ihmiset ylläpitävät sosiaalisessa mediassa ”hyvän elämän kulisseja”.

Kirjoitustehtävä
c) Millaisia somepäivityksiä Heta kirjoittaisi? Kirjoita pari esimerkkiä Hetan somepäivityksistä.

2. Kirjoita valitsemasi näytelmän henkilöhahmon päiväkirjamerkintä, jossa hän kuvailee aitoja tunteitaan ja ajatuksiaan.

3. Hetan ja Akustin henkilöhahmojen kautta näytelmä kuvailee voimakkaita tunteita, kokemuksia ja suhtautumistapoja toisiin ihmisiin. Valitse seuraavista jokin aihe ja kirjoita siitä: *häpeä, katkeruus, kosto, armottomuus, saituus, nöyryys, hyväntahtoisuus, sulkeutuneisuus, salaisuus, armo, rakkaus.*

V Historian, yhteiskuntatiedon ja tiedonhaun tehtäviä

Etsikää alla oleviin tehtäviin tietoa luotettavista lähteistä. Kun puratte tehtävät, esitelkää tietolähteenne ja kertokaa, miksi käyttämänne lähde on mielestänne luotettava.

1. Näytelmän toisessa kohtauksessa Heta ja Akusti käyvät seuraavanlaisen dialogin:

HETA: *Mitä hullutuksia sinä puhut? Missä rahat ovat?*

AKUSTI: *Katsos, Huovilan Tuomas on jo pitkän aikaa yrittänyt kaupata meille metsäänsä tällä puolen järveä, sitä on lähes 250 hehtaaria.*

HETA: *Ja puut on kaikki myyty puulaakille.*

AKUSTI: *Siksi se onkin niin halukas myymään halvalla loput metsästä ja kun minulla juuri oli ne rahat pankissa, niin minä käytin ne ja ostin.*

HETA: *Herra siunatkoon, tuhlasit rahat tuollaiseen jätemetsään. Kyllä Lammentaustassa ja Huovilassa irvistellään. Ilmankos se Santeri tänne tuppasi. Ja kaikki rahat sinä tuhlasit metsään.*

AKUSTI: *Enkä tuhlannut. Kaksi viikkoa minä olen kierrellyt sitä metsää ja puita punninnut ja melkein joka puulle puhunut. Eihän siitä puulaaki vienyt kuin ne kaikkein järeimmät puut. Kyllä kymmenen vuoden päästä puulaakit saavat Muumäen portailla jonottaa ja vesivirrat niiltä kieleltä tippuu. Nyt on Muumäellä 500 hehtaaria pinta-alaa. Eikä ole muuta velkaa kuin pankissa pieni laina.*

Akustin Muumäki vaurastui metsäkaupoilla ja puuta myymällä – samoin kuin Suomi aikoinaan. Vielä muutama vuosikymmen sitten Suomen kansantaloudesta käytettiin iskulauseita ”Suomi elää metsästä” ja ”Metsä on Suomen vihreää kultaa”.

a) Mitä tarkoittaa sana ”puulaaki”? Mistä kielestä sana on tullut?

b) Milloin metsätalouden ja -teollisuuden nousu Suomessa alkoi?

c) Millainen merkitys metsällä on ollut Suomen taloudelle 1800-luvulla ja 1900-luvulla?

d) Miten suurta roolia metsätalous näyttelee Suomen kansantaloudessa nykyisin? Millaiset ovat metsätalouden tulevaisuudennäkymät?

e) Miksi Akusti vaurastui metsä- ja puukaupoilla enemmän kuin muut lähitilalliset?

2. Näytelmän viides kohtaus sijoittuu Suomen sisällissodan aikaan eli vuoden 1918 kevättalveen. Kuvitteellisen Niskavuoren tilan esikuva sijaitsi Hauholla, Hämeessä nykyisen Tampere – Lahti-tien varrella Tampereen ja Lahden puolivälissä, noin 70 km Tampereelta. Näytelmästä käy ilmi, että sisällissodan aikana Niskavuori ja Muumäki kuuluivat punaisten hallitsemaan osaan Suomea.

a) Suomen sisällissodassa taistelivat punaiset ja valkoiset. Mistä sodassa oli kyse? Kauanko sota kesti? Miten sodassa kävi?

b) Missä punaisten ja valkoisten rintamalinja kulki helmi-maaliskuussa 1918 ennen valkoisten hyökkäyksen alkua? Miten Suomi oli siis jakautunut punaiseen ja valkoiseen Suomeen?

c) Millaisia eri nimityksiä sisällissodasta on käytetty? Millaisia sävyeroja eri nimityksiin liittyy?

d) Muumäen alueen punaisiin kuulunut Maanojan Roope katoaa näytelmästä viidennen kohtauksen jälkeen. Millainen oli Roopen kohtalo sodan jälkeen?

e) Mikä oli Tampereen rooli sisällissodassa? (tehtävään voi liittää opintokäynnin museokeskus Vapriikin Tampere 1918 -näyttelyyn)

f) Tampereella on aiheuttanut paljon keskustelua päätös säilyttää rautatien vieressä Tammelassa sijaitseva vanha tavara-aseman rakennus. Miten tavara-asema liittyy sisällissodan tapahtumiin?

3. Näytelmän kuudennessa kohtauksessa Huovilan kartanon ostanut Akusti käy torppari Salmisen kanssa seuraavan dialogin:

AKUSTI: *Olenhan minä hyötynyt toisten ihmisten työstäkin, enkä vain puista, vaikkei torppareita täällä Muumäellä ollutkaan. Mutta tuon Huovilan mukana minulle siunattiin nämä teidän erottamattomat torppanne. Pahuksen vuokralautakunta ei ole vielä ennättänyt teitä erottaa kartanosta. Siksi minä ajattelinkin ottaa lain omiin käsiini ja itse erottaa teidät Huovilasta.*

SALMINEN: *Ei tämä hullumpi ajatus ollutkaan.*

AKUSTI: *Minähän olen torpan poika. Siksi päätin pysyä entisissä köyhän miehen mielipiteissä ja antaa teille vähän enemmän maata kuin mitä laki myöntää. Enkä minä muuta korvausta vaadi kuin että vielä tekisitte yhden vuoden vanhaa taksvärkkiänne.*

SALMINEN: (*Raapii korvaansa.) Lain mukaanhan meidän ei taksvärkkiä enää tarvitse tehdä.*

AKUSTI: *Mutta minäpäs ehdottaisin, että tekisitte Muumäen Akustille saman taksvärkin yhden vuoden aikana kuin vuosisatoja olette tehneet kartanon isännille. Sitten pääsette itsenäisiksi maanviljelijöiksi. Onko selvä? (Tarjoaa tupakkaa.)*

a) Mitä tarkoittavat sanat ”taksvärkki” ja ”torppari”?

b) Miten torpparien asema liittyy sisällissodan syihin? Millainen oli torpparien asema?

c) Milloin säädettiin ja toimeenpantiin torpparilaki? Mistä oli kyse yllä olevassa dialogissa mainitussa torppareiden erottamisessa?

VI Analyysi- ja tulkintatehtäviä

(lukion lukutaidon koe, osa II)

1. Ryhmätehtävä

Katsokaa ennen teatterivierailua Edvin Laineen vuonna 1952 ohjaaman Niskavuoren Heta -elokuvaversion (https://elonet.finna.fi/Record/kavi.elonet_elokuva_113948) alkujakso = häät ja lähtö Niskavuoresta, noin aikajanan kohtaan 17.00 min. Teatterikäynnin jälkeen vertailkaa teatteriversion ensimmäisen kohtauksen ja elokuvaversion alkujakson

a) ilmaisukeinoja
b) painotuksia ja tulkintoja samasta tekstistä.

2. Lukutaidon tehtävä

Analysoi ja tulkitse näytelmää Niskavuoren Heta ristiriitojen ja jännitteiden näkökulmasta. Vastauksen suositeltava pituus on 4500 merkkiä. (30 p.)

3. Lukutaidon tehtävä

a) Analysoi ja tulkitse näytelmän Niskavuoren Heta motiiveja. Vastauksen suositeltava pituus on 1500 – 2000 merkkiä. (12 p.)

b) Analysoi ja tulkitse näytelmän Niskavuoren Heta teemoja. Vastauksen suositeltava pituus on 2500 merkkiä. (18 p.)

4. Lukutaidon tehtävä

Analysoi näytelmän Niskavuoren Heta sosiaalista miljöötä sekä Hetan ja Akustin henkilöhahmoja muutoksen ja muuttumattomuuden näkökulmasta. Vastauksen suositeltava pituus on 4500 merkkiä. (30 p.)

VII Toiminnallisia tehtäviä

Kokonaisuus A: tehtävät 1-4

1. Mielipidemittari:
Väittämiä teatterissa käymisestä ja nähdystä esityksestä (esim. Pidin näytelmästä. Näytelmä oli koskettava. Näytelmän juonessa oli vaikea pysyä mukana. Ymmärsin päähenkilön ajatusmaailmaa. Näytelmä sopii nuorille. Lavastus/puvustus oli onnistunut. Näyttelijät sopivat rooleihinsa. Näytelmän loppu oli onnellinen. Haluan mennä teatteriin uudelleen. Nuorten pitäisi käydä enemmän teatterissa.)

- Osallistujat osoittavat mielipiteensä kääntymällä oikeaan tai vasempaan tai jäämällä paikoilleen. Ohjaaja voi kysyä myös perusteluja.

2. Keho ja mieli lämpimäksi:

a. **Kapina!** Istutaan piirissä ja yksi seisoo keskellä. Kaikilla on yksi kolmesta roolista: isäntä, torppari tai renki. Kun keskellä oleva huutaa esim. ”torpparit”, kaikki torpparit vaihtavat keskenään paikkoja. Keskellä seisonut ottaa nopeasti yhden vapautuneista tuoleista, ja ilman tuolia jäävä tulee seuraavaksi keskelle. Kun keskellä olevan huutaa ”kapina”, kaikki vaihtavat paikkoja.

b. **Piika - talo -suursiivous**: Ryhmä muodostaa mahdollisimmat monta taloa niin, että kaksi osallistujaa seisoo kädet vastakkain ja ”katon” alla on kolmas kyykyssä piikana. Ohjaaja tai joku ryhmäläisistä huutaa esim. ”talot”, jolloin talon osina olevat vaihtavat paikkaa tilassa ja etsivät uuden parin, jonka kanssa muodostavat piialle talon. Kun huudetaan ”piiat”, piiat vaihtavat taloa. Kun huudetaan ”suursiivous”, kaikki osallistujat etsivät uuden paikan, ja piika voi muuttua taloksi ja päinvastoin.

c. **Entisaikain Alias:** Selitetään näytelmän miljööseen liittyviä sanoja Alias-pelin tyyliin. Voidaan tehdä pareittain tai isommalla ryhmällä.

- *hökkeli, kamari, pytinki, navetta, aitta, kartano, lypsy, valjaat, rattaat, pitäjä, puulaaki, kansakoulu, sisällissota, kieltolaki, herrasväki, mamselli, renki, miniä, ompeluseura, työväentalo, taksvärkki, torppari, perintö, vallesmanni*

3. Sukelletaan tarinaan:

a. **Pytinki kuntoon:** Sisustetaan pantomiimisesti Muumäen talo. Kukin vie vuorollaan tyhjään tilaan jonkin (ehkä näytelmässäkin esiin nousseen) esineen. Mitä kalusteita talossa on? Mitä esineitä taloudenpitoon tuolloin tarvittiin? Mitkä asiat ovat Hetalle tärkeitä?
- Valmiissa ”pytingissä” voidaan näytellä kohtaus, jossa niskavuorelaiset tulevat katsomaan uutta taloa, tai improvisoida oma kohtaus.

b. **Heta vastaa:** Yksi osallistuja valitaan Hetaksi reagoimaan muiden sanomisiin. Heta voi pysyä samana tai esittäjää voidaan vaihtaa välillä. Muut ryhmäläiset esittävät muita näytelmän henkilöitä ja lausuvat Hetalle näytelmästä poimittuja repliikkejä. Heta reagoi niihin joko valmiilla vuorosanoilla tai improvisoiden. Näytelmätekstistä poimitut repliikit ovat alla, ja ohjaaja voi tulostaa ne lapuille valmiiksi.

- Tehtävän päätteeksi keskustellaan siitä, mitä ryhmäläiset ajattelevat Hetan suhtautumisesta Akustiin, omiin lapsiinsa, niskavuorelaisiin, Santeriin. Hetan repliikit voi tässä ottaa uudelleen käsittelyyn. Voiko Hetaa ymmärtää?
  (häpeä, pärjäämisen pakko, ylpeys, petetyksi ja hylätyksi tuleminen, pyrkimys olla parempi, vähättely, armottomuus, suru)

KUSTAAVA: “Kyllä me arvaamme, mikä sinua vaivaa. Ja arvaa sen muutkin.”

HETA: ”Vai arvasitte te. Arvatkaa vaan. -- Luuletteko te, että minä muuten olisin mennyt rengin kanssa naimisiin?”

MARI: “Saisiko Siipirikko jäädä tänne vähän sinua auttamaan, kun ei minusta enää ole mihinkään..?”

HETA: ”En minä tässä mitään apua tarvitse.”

SANTERI: “Älä viitsi. Olisit nyt minun antanut katsoa poikaa. Sulla ei ole sydäntä.”

HETA: ”Kyllä minulla sydän oli, mutta se jäätyi, kuuletko, se jäätyi käsissäsi.”

LOVIISA: “Päivää Heta. Kyllä on komea pytinki, aivan kuin Niskavuori.”

HETA: “Kesti ennen kuin pytinki tuli valmiiksi, mutta nyt se on muutama metri pitempi kuin Niskavuoren pytinki.”

LOVIISA: “Hyvänen aika, tyttöjen täytyy saada jotain oppia. Ethän aio kuulemma Jaakkoakaan kouluttaa.

HETA: “Mitäs koulua tuollaiset rengin lapset tarvitsevat.”

LOVIISA: “Akusti on erinomainen isäntä ja viisaasti taloa hoitanut.”

HETA: “Kun on rengiksi syntynyt, niin rengiksi jää.”

JAAKKO: “Akusti kertoi minulle kuolinvuoteellaan. Kyllä sinä sen tiedät miksi, ja minäkin tiedän miksi! Kuuletko, äiti - minä tiedän sen.”

HETA: “Tiedät. Vai tiedät sinä. Vai tiedät sinä.”

SANTERI: “Älä sure, Heta, kyllä minä velkani maksan.”

HETA: “Suren minkä suren. Oma on mun suruni. En minä Santeria sure. Akusti. Akustia ei ole enää.”

c. **Nykypäivän Heta:** Hetalla on jatkuva tarve olla jotain enemmän. Tämä on tuttua nykyäänkin esimerkiksi some-maailmassa. Pohditaan pareittain, mitä nykyajan ihminen haluaa osoittaa some-seuraajilleen vaikkapa Instagramissa, ja mistä tämä tarve kumpuaa. Suunnitelkaa Hetan ig-julkaisu valitsemastanne näytelmän kohdasta. Kuka siitä tykkää ja kuka kommentoi? (Tämän voi toteuttaa puhelimella aidonnäköisenä postauksena esim. täällä: https://generatestatus.com/generate-fake-instagram-post/).

d. **Akustin arkku:** Näytelmän lopussa selviää, mitä Akusti oli arkkuunsa tallettanut. Osallistujat saavat täyttää ryhmän yhteisen perintöarkun kuvitteelliselle tulevaisuuden opiskelijaryhmälle. Mitä he haluaisivat dokumentoida ja jättää tuleville sukupolville perinnöksi vuodesta 2020. Hetken miettimisajan jälkeen käydään yksi kerrallaan ”täyttämässä arkkua” ja kerrotaan mitä ja miksi sinne laitettaisiin.

4. Lopuksi:

a. **Hyvästellään Heta:** Kukin osallistuja saa jonkin näytelmän henkilön roolin (Akusti, Kustaava, Loviisa, Iita, Juhani, Santeri, Roope, Vanha Mari, Siipirikko, Jaakko, Aliina, Vallesmanni) ja kirjoittaa lapulle rehelliset terveisensä Hetalle. Luetaan laput ääneen.

- Otetaan myös kierros, mitä osallistujat itse haluaisivat sanoa Hetalle.

b. **Kireys pois:** Luovutaan hetamaisesta jännityksestä loppurentoutuksessa. Asetutaan lattialle makaamaan mukavaan asentoon. Ohjaaja himmentää valot, laittaa taustalle kuulumaan esimerkiksi tuulen huminaa ja laineiden liplatusta ja lukee valitsemansa mielikuvarentoutukseen tarkoitetun tekstin ääneen rauhalliseen tahtiin.

Kokonaisuus B: tehtävät 5-9

5. Peilitehtävä
a) Heta ja Akusti ovat peileinä toisilleen, kun he ovat juuri astuneet avioliittoon.

- Parista toinen on Heta ja toinen on Akusti. Heta kertoo Akustille, mitä näkee katsoessaan häntä tuoreena aviomiehenään.
- Akusti kertoo Hetalle, mitä näkee katsoessaan häntä tuoreena aviovaimonaan.

b) Heta ja Akusti ovat peileinä toisilleen Akustin kuolinvuoteen äärellä.
c) Heta ja Akusti ovat peileinä toisilleen, kun Akusti on kuollut.

6. Totuustuoli
Yksi opiskelija istuu tuoliin valitsemanaan henkilönä (Heta, Akusti, Santeri).

Muut opiskelijat muodostavat kaksi jonoa. Toisen jonon opiskelijat kannustavat tuolissa istuvaa henkilöhahmoa paljastamaan Jaakolle, kuka hänen isänsä on, ja toisen jonon opiskelijat puolestaan yrittävät kannustaa tuolissa istuvaa henkilöä salaamaan Jaakolta hänen isänsä henkilöllisyyden. Opiskelijat perustelevat mielipiteensä. Opiskelijat voivat myös käydä molemmissa jonoissa, jolloin molemmille vaihtoehdoille etsitään perusteluita.

Lopuksi tuolissa istuva henkilö päättää, mitä tekee Jaakon isän henkilöllisyyden paljastamisen suhteen ja miksi.

7. Kirje
Kirjoita kirje Hetana Akustille tai Akustina Hetalle. (Kirjeen kirjoittajaksi voi valita myös Hetan ja kirjeen saajaksi Santerin, tai Siipirikko voi kirjoittaa Akustille ja päinvastoin.) Lue kirje ryhmälle.

8. Päiväkirja
Opiskelija kirjoittaa Hetana tai jonakin muuna valitsemanaan henkilöhahmona päiväkirjatekstin. Opiskelija rakentaa tekstinsä pohjalta liikkumattoman patsaan (tai kuvan) käyttämällä muita ryhmäläisiä patsaan (tai kuvansa) osina ja lukee tekstinsä ääneen ryhmälle.

9. Tunnetehtävä
Ryhmä tekee liikkumattoman patsaan valitsemastaan aiheesta.

a) Hetan tunnelmat, kun hän ymmärtää olevansa raskaana ja tulee jätetyksi.

b) Jaakon tunnelmat, kun hän ymmärtää Santerin olevan hänen isänsä.

c) Heta ja tytär (Aliina).

d) Heta ja lapset (Jaakko ja Aliina).

e) Hetan tunnelmat, kun hän ymmärtää Akustin tienneen aina, kuka on Jaakon isä.

f) Perhe Akustin testamenttia kuulemassa.

g) Heta ymmärtää Akustin olevan kuollut.

VIII Syventäviä tehtäviä näytelmän teemoista

1. Näytelmä kuvaa aikaa 1800-luvun lopusta 1920-luvulle. Mikä Suomessa oli tuolloin erilaista? Mitä nykyajan mukavuuksia ei vielä tuolloin ollut? Olikohan jotkut asiat tuolloin paremmin kuin nykyisin?

2. Vaikka Niskavuori on kuvitteellinen paikka ja näytelmien tapahtumat ovat kuvitteellisia, Niskavuorella ja sen henkilöhahmoilla on vastineensa todellisuudessa. Niskavuoren maatilan esikuva on Wuolijoen rustholli, joka sijaitsee Hauholla Vuolijoen kylässä.

a) Mitä sinun identiteetillesi merkitsee suomalaisuus, suomen kieli, murteesi ja synnyinpaikkakuntasi? Kuinka tärkeää on oma maakunta?
b) Oletko mielestäsi pohjoismaalainen, eurooppalainen tai maailmankansalainen? Koetko, että saat olla oma itsesi suomalaisena?

3. Se minne ja koska olemme syntyneet vaikuttaa suuresti elämäämme.
a) Jos voisit vapaasti valita, minkä maan kansalainen olisit syntyperältäsi? Mitä valitsisit ja miksi?
b) Mihin aikakauteen olisit halunnut syntyä, jos saisit valita?

4. Suomi on aina ollut kulttuurisesti moninainen maa. Suomen eri maakunnilla on omat kulttuuriset perinteensä ja Suomessa on vähemmistöryhmiä, jotka rikastuttavat suomalaista kulttuuria. Maailman kulttuurit jaetaan yksilö- ja yhteisökeskeisin. Selvitä netistä niiden eroja.

a) Listaa muistiinpanoihisi mikä ero on yksilö-ja yhteisökeskeisillä kulttuureilla?

http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/yhteisollinen_ja_yksilollinen_ku/

(Googleen: väestöliitto yksilö ja yhteisökeskeinen kulttuuri)

b) Elämme jatkuvasti kahden perustarpeen välissä: toisaalta haluamme tehdä asiat omalla tavallamme ja olla vapaita, toisaalta kaipaamme yhteisyyttä ja tarvitsemme toisia ihmisiä. Individualistisessa kulttuurissa hyväksyntää kaivataan usein erottumisen ja paremmuuden kautta. Yhteisöllisissä kulttuureissa hyväksyntä tulee siitä, että kuuluu joukkoon ja elää sen arvojen mukaan itseään korostamatta.

Pohdi yksilökeskeisten ja yhteisökeskeisten kulttuurien vahvuuksia ja heikkouksia perhe-elämän kannalta, perustele näkemyksesi ja anna käytännön esimerkkejä. Suomi oli 100 vuotta sitten varsin yhteisökeskeinen. Miten se näkyi Niskavuorelaisten elämässä?

Understanding Collectivism and Individualism (video)

5. Arvot ovat keskeisiä ihmisen elämässä.
a) Mitä keskeisiä arvoja oli Hetan elämässä?
b) Mitkä ovat sinun viisi tärkeintä arvoasi?
c) Mitä itse aivan välttämättä tarvitset elämääsi?
d) Mitkä tarpeet ovat yhteisiä kaikille maailman ihmisille eri aikakausinakin?
e) Mitä samoja tarpeita Hetalla oli kuin sinulla?

Vastaukseeen: Ihmisillä on joitakin perustavia tarpeita, kuten halu pysyä ravittuna, hengissä ja terveenä. Onnellisuus, yhteisöön kuuluminen ja itsekunnioitus ovat kaikille ihmisille yhteisiä tarpeita. Niihin ei aina tarvita paljonkaan materiaalista hyvää.

6. Miten naisen asema on muuttunut Suomessa viimeisen 100 vuoden aikana? Selvitä netin avulla mitä parannuksia naisen asemassa on tapahtunut?

Esim. https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/2797155-100-vuotta-jotka-mullistivat-naisten-elaman

7. Heta eli sisällissodan aikana, jolloin Suomessa vallitsi vahva vastakkainasettelu me ja muut (vrt. sisällissota)

Ihminen on sosiaalinen eläin, jolle ryhmiin kuuluminen on elintärkeä selviytymistaito. Läheisten ja kiinteiden ryhmien sisällä syntyy luottamusta ja kiintymystä sekä yhteistyötä.

Ryhmää, johon ihminen itse kuuluu, sanotaan sisäryhmäksi. Sisäryhmä voi sulkea ulkopuolelleen toisia joko tahallaan tai huomaamatta. Uuden jäsenen voi olla vaikea päästä osaksi vakiintunutta sosiaalista yhteisöä, kuten joukkuetta, työyhteisöä tai kaveriporukkaa.

Ihmisillä on tutkitusti taipumus suosia oman ryhmän jäseniä ja kilpailla muiden ryhmien kanssa. Sosiaalipsykologi Tajfelin kokeiden mukaan oman ryhmän suosimista tapahtuu, vaikka ryhmä ei edes olisi erityisen tärkeä omalle identiteetille.

Oman ryhmän vastakohta on ulkoryhmä. Ulkoryhmä koetaan helposti vieraaksi, kilpailevaksi tai uhkaksi. Ryhmään liitetään helposti kielteisiä stereotypioita eikä sen jäseniä nähdä yksilöinä vaan ryhmän edustajina.

Oman ryhmän koheesiota eli yhteenkuuluvuutta pidetään yllä usein siten, että kilpailevat ryhmät saadaan näyttämään entistä pahemmilta. Ryhmäkuuluvuus aiheuttaa myös puolueellisuutta: esimerkiksi urheilujoukkueen kannattajan ei ole helppo olla tasapuolinen erotuomarin ratkaisuja arvioidessaan.

Sisäryhmien ja ulkoryhmien väliset vihamielisyydet syntyvät helposti, mutta niitä on vaikea purkaa. Vihamielisyyksiä syntyy vähemmän, jos erilaisilla ihmisillä on myönteistä kanssakäymistä toistensa kanssa. Myös koulutus vähentää ennakkoluuloisuutta ja syrjintää. Kokemukset ja myönteiset mallit siitä, että lähiympäristössä kaikki ihmiset hyväksytään tasaveroisesti mukaan, vähentävät yksilön ennakkoluuloja ja syrjivää käytöstä.

Pahimmillaan syrjintä ja viha näkyy dehumanisaationa. Ulkoryhmää aletaan pitää elukoina, alempiarvoisina. Empatiakyky ulkoryhmää kohtaan häviää täysin eikä ihmisoikeuksilla ole väliä. Näin kävi natsi-Saksassa suhteessa moniin ryhmiin. Homoseksuaalit, Jehovan todistajat, mielisairaat, juutalaiset ja romanit suljettiin keskitysleireille. Näin käy usein myös sodan tai konfliktin olosuhteissa tai siellä, missä kidutus tai rakenteellinen syrjintä on sallittua.

Pohtikaa keinoja parantaa kahden erilaisen ryhmän välistä yhteistyötä, purkaa ennakkoluuloja niiden väliltä.

8. Teemana identiteetti. Tehtävät A-B voi tehdä ennen esitystä ja tehtävän C esityksen jälkeen. Tehtävät voi tehdä yksin, pareittain tai pienryhmissä. (Yksilö)tehtävän D voi tehdä ennen tai jälkeen esityksen, kuitenkin tehtävän A jälkeen.

A. Määrittele käsite identiteetti.
   Ks. esim.
   https://mieli.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/identiteetti-kuka-min%C3%A4-olen
   https://verneri.net/yleis/identiteetti-minakuva-ja-itsetunto
   https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95382/minuus_ja_identiteetti_2006.pdf?sequ s. 172-173
B. Valitse joku Niskavuoren Heta näytelmän keskeinen roolihahmo (Heta, Akusti, Siipirikko) ja tarkastele esityksen aikana ko. hahmon identiteettiä tekemäsi määritelmän ulottuvuuksien pohjalta.
C. Keskustelkaa esityksen jälkeen havainnoista.
   - Millaisena ja miten ko. roolihahmon identiteetti näyttäytyi erilaisten määritelmien kautta tarkasteltuna? Kerro esimerkkejä näytelmän tilanteista yhdistäen käsitteenmäärittelyyn.
   - Miten identiteetti vaikutti hahmon käyttäytymiseen? Kuvaile taas tilanteita näytelmästä.
   - Kehittyikö tai muuttuiko hahmon identiteetti näytelmän aikana? Jos muuttui, miten?
   - Miten varma tai epävarma roolihahmo oli omasta identiteetistään? Mistä tämän huomasit?
   - Mitä muuta haluaisit sanoa havainnoistasi?
   - Miten tämä tarkastelu rikasti tekemääsi käsitteen määrittelyä? (tehtävä A)
D. Olet itse opiskelemassa ja (ammatti-)identiteettisi on muodostumassa. Pysähdy hetkeksi pohdiskelemaan omaa identiteettiäsi. Kirjoita esimerkiksi kaksi - viisi minuuttia kuvausta itsestäsi. Tarkastele tekstiäsi; millaisena oma identiteettisi näyttäytyy tällä hetkellä? Onko se mahdollisesti muuttunut siitä, mitä se oli esimerkiksi vuosi sitten? Tuleeko se muuttumaan? Miksi? Millainen mahtaisi olla määritelmä sinusta, jos sen tekisi joku sinulle läheinen ihminen? Miltä osin se on samanlainen tai erilainen kuin oma määritelmäsi? Tutki vielä tekstiäsi suhteessa tekemääsi käsitteen määrittelyyn (tehtävä A), millaisten ulottuvuuksien kautta omaa identiteettiäsi määrittelit? Mitä tämä kertoo sinulle itsestäsi? Opitko itsestäsi jotakin uutta?

9. Identiteetti rakentuu elämän aikana samastumisten ja erottautumisten kautta. Koet olevasi tietynlainen ja kuuluvasi erilaisiin ryhmiin, ja samalla kuitenkin koet eroavasi muista ihmisistä monella tavalla. Identiteetti ei ole pysyvä ominaisuus, vaan se muuttuu elämän aikana ja ilmenee myös eri tavoin eri tilanteissa. Tilanteesta riippuvia identiteettejä kutsutaan rooleiksi. Rooli on meille asetettu käyttäytymisodotus aseman, iän, sukupuolen yms. perusteella.

a) Mieti nyt tyypillistä ikäistäsi poikaa ja asetu janalle luokassa sen mukaan mikä on mielipiteesi tyypillisestä pojasta:

ahkera-laiskahko

rauhallinen-äänekäs

tunnollinen-ottaa rennosti

harkitseva-sosiaalinen

sopeutuva-rohkea kokeilija

huolellinen-huolimaton

itsevarma-epäröivä

b) Miten asettuisit janoille toisin, jos miettisitkin saman ikäistä tyypillistä tyttöä?

c) Pohtikaa lopuksi millaisilla tavoilla ympäristö ja kulttuuri vahvistavat sukupuolten välisiä käyttäytymiseroja?

IX Teatterietiketti

Teatterietiketistä saat käytännön tietoa Tampereen Teatteriin tulemisesta ja teatterissa viihtymisestä.

- Tulethan teatteriin ajoissa, sillä myöhästyneet pääsevät saliin vasta väliajalla. Teatterin ulko-ovet avataan jo tuntia ennen esityksen alkua, mutta saliin pääset 15 minuuttia ennen esityksen alkua.
- Tarkista etukäteen, millä näyttämöllä esitys on. Päänäyttämö ja Kulttuuriravintola Kivi sijaitsevat Keskustorilla ja Frenckell-näyttämö Keskustorin toisessa päässä Satakunnan sillan pielessä.
- Ulkovaatteet jätetään esityksen ajaksi narikkaan. Päänäyttämöllä sinua palvelee narikkahenkilökunta (narikkamaksu 2 €) tai voit jättää vaatteesi itsepalvelunaulakkoon. Frenckell-näyttämöllä itsepalvelunaulakot sijaitsevat teatterin aulassa.
- Jätäthän myös reput ja eväät naulakkoon.
- Huomaavaisuudesta kanssakatsojia kohtaan tulethan teatteriin ilman voimakkaita hajusteita.
- Väliaikatarjoilun voit tilata ennakkoon, näin vältyt jonottamiselta väliajalla.
- Istuinpaikkasi löydät teatterilipusta. Tarvittaessa vahtimestarit opastavat sinut oikealle paikalle.
- Suljethan esityksen ajaksi kännykän, samoin myös kaikki soittimet ja pelit.
- Esityksen aikana valokuvaaminen ja nauhoittaminen eivät ole sallittua.
- Eläydy esitykseen! Naura, jos esitys naurattaa ja itke, jos itkettää. Voit antaa myös väliaplodeja.
- Esityksen päätyttyä voit taputtaa, huutaa ”bravo!” tai nousta seisomaan ja taputtaa.
- Halutessasi voit lähettää näyttelijöille kiitoksena vaikkapa kirjeen tai kukkia. Jätä tervehdyksesi tullessasi tai väliajalla narikkaan tai vahtimestarille, niin näyttelijä saa sen loppukiitoksiin.
- Toivomme, että nautit teatterin taiasta! Otamme mielellämme vastaan palautetta. Kommentoi näkemääsi esitystä nettisivuillamme **www.tampereenteatteri.fi.**